

LAKIALOITE 11/2004 vp

Laki vanhemmuudesta aiheutuvien kustannusten korvaamisesta työnantajalle ja eräät siihen liittyvät lait

Eduskunnalle

ALOITTEEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Lakialoitteessa ehdotetaan uutta kattavaa vanhemmuudesta työnantajalle aiheutuvien kustannusten korvaamisjärjestelmää. Malli jakaisi vanhemmuudesta työnantajille aiheutuneet kustannukset tasaisesti kaikkien työnantajien kesken. Kaikista työnantajalle vanhemmuudesta aiheutuvista korvattavista kustannuksista säädettäisiin yhdessä laissa. Tämän uuden järjestelmän

kautta työnantajille annettaisiin aikaisempaa paremmat mahdollisuudet saada näistä kustannuksista kattava korvaus. Menettelyä myös yksinkertaistettaisiin niin, että eri kustannuksista voisi hakea korvausta yhdessä. Malli rahoitettaisiin korottamalla työnantajan sairausvakuutusmaksua niin, että kustannusten kattava korvaaminen sairausvakuutusmaksulla on mahdollista.

PERUSTELUT

Vanhemmuuden kustannukset ja niiden jako tänään

Suomalaisen yhteiskunnan nykytilanteessa yksi suurimpia uhkia on väestön ikääntyminen. Suomi tarvitsee lisää lapsia. Aivan toinen kysymys on, voivatko nuoret perheet tänä päivänä hankkia lapsia. Lapsiperheiden taloudellinen asema on usein heikko ja köyhyys on lisääntynyt. Nuorten naisten on jo nyt vaikea saada vakituista työtä. Esimerkiksi valtiolla työskentelevistä alle 30-vuotiaista korkeakoulutetuista naisista vain 10 prosenttia on vakituksessa työssä. Pätkätyöläisten ei ole helppo hankkia lapsia. Työnantajat käyttävät pätkätoita mm. välttääkseen naisten raskaudesta aiheutuvia kustannuksia.

Äitiysrahaa maksetaan 105 arkipäivältä, vanhempainrahaa 158 arkipäivältä äidille tai isälle (sekä 60 arkipäivää yhtä useammasta lapsesta) ja isyysrahaa enintään 18 arkipäivältä äitiys- ja vanhempainrahakaudella. Lisäksi isyysrahaa voidaan maksaa 1—12 arkipäivältä vanhempainrahakauden jälkeen, jos isä pitää vanhempainvapaasta sen 12 viimeistä arkipäivää. Äitiys-, isyys- ja vanhempainrahaa voidaan maksaa myös työnantajalle siltä perhevapaa-ajalta, jolta työntekijä saa palkkaa. Useissa työehtosopimuksissa palkansaajalle taataan äitiysvapaan ajalta täysi palkka, jolloin päivärahan ja palkan välinen erotus jää työnantajan maksettavaksi. Lapsen sairastuessa on työntekijällä oikeus tilapäiseen hoitovapaaseen, joka voi kestää enin-

tään neljä työpäivää. Tällöin on kyse ainoastaan oikeudesta; työnantaja ei ole velvollinen maksamaan palkkaa tilapäisen hoitovapaan ajalta.

Koska isät käyttävät Suomessa vain noin neljä prosenttia kaikista korvatuista vanhemmuuspäivistä, kohdistuvat lasten syntymästä aiheutuvat kustannukset pääosin äidin työnantajalle. Erityisen ongelmallinen tilanne on naisvaltaisilla aloilla ja naisyrittäjien kohdalla.

Työnantaja voi saada osakorvausta seuraavista vanhemmuuteen liittyvistä kustannuksista:

- palkalliselta äitiysvapaajaksolta työnantajalla on oikeus saada Kansaneläkelaitokselta samalle ajalle maksetut päivärahat,

- mahdollisesta sairauslomasta raskauden aikana Kansaneläkelaitos korvaa työnantajalle ansiosidonnaisen päivärahan määrän, jos sairausloma kestää yli seitsemän päivää ja

- työnantaja voi hakea Kansaneläkelaitokselta korvausta perhevapaiden ajalta kertyneen vuosilomapalkan tai lomakorvauksen kustannuksiin.

Työnantaja ei saa lainkaan korvausta seuraavista vanhemmuuteen liittyvistä kustannuksista:

- tilapäisen hoitovapaan ajalta maksetusta palkasta (useimpien työsopimusten mukaan palkallista vapaata voidaan pitää enintään neljä päivää alle 10-vuotiaan lapsen äkillisesti sairastuessa) ja

- äitiys- ja vanhempainvapaan ajalle palkatun sijaisen tai pitkältä perhevapaalta työhön palaavan työntekijän työhönperhehdyttämiskustannuksista.

Eri arvioiden mukaan työnantajalle kertyy kustannuksia lasta kohti 7 000—10 000 euroa, ja kokonaisuudessaan lasten syntymään liittyvien kustannusten on arvioitu olevan noin 160 miljoonaa euroa vuodessa, kun Kansaneläkelaitoksen korvaukset on otettu huomioon.

Naisyrittäjien tilanne — varsinkin pienten yritysten ja yksin yrittävien — on vieläkin hankalampi. Yrittäjä-äidin raskauden aiheuttamia poissaoloja ei korvata lainkaan, ja raskauden ai-

kainen sijaisjärjestelmä puuttuu kokonaan. Aloittava naisyrittäjä, joka tulee raskaaksi yrityksen toiminnan alkuvaiheessa, joutuu yleensä luopumaan yrittäjyydestä.

Vanhemmuudesta aiheutuvien kustannusten tasaamista on vastustettu sillä perusteella, että kustannukset täytyy kattaa siellä, missä ne syntyvät. Toisin sanoen kustannukset, jotka syntyvät äidin hoitovapaista, tulee äidin työnantajan kattaa. On huomionarvoista, että lapsenteon kustannukset jakautuvat epätasaisesti työnantajien kesken päinvastoin kuin esimerkiksi työttömyyskustannukset, jotka veronmaksajat kantavat yhteisvastuullisesti.

Kohti vanhemmuuden kustannusten tasausjärjestelmää

Nykytilanteessa lastensaanti on työnantajien näkökulmasta kustannus. Vanhemmille ja etenkin nuorille naisille se on suuri riski.

Vuosilomakustannusten korvausjärjestelmä

Vuonna 1994 otettiin käyttöön vuosilomakustannusten korvausjärjestelmä, joka tarkoitettiin alun perin suorittamaan perhevapaista aiheutuvien kustannusten tasausta. Perhevapailla olleen työntekijän työnantajalle korvataan osa ansaitun vuosiloman kustannuksista. Tämän järjestelmän rahoittamiseksi työnantajan sairausvakuutusmaksua korotettiin 0,15 prosenttia. Vuonna 2003 tämän maksuosan tuottoarvo oli noin 84 miljoonaa euroa, korvauksia on arvioitu maksettavan kuitenkin vain noin 25 miljoonaa euroa. Osittain tämä johtuu työnantajien tiedonpuutteesta ja hakumenettelyn byrokraattisuudesta. Kuitenkin jo olemassa olevan järjestelmän kautta olisi mahdollista korottaa selvästi pelkästään vuosilomakustannusten korvausten tasoa.

Tämä korvausjärjestelmä kattaa kuitenkin tällä hetkellä vain osan kustannuksista, joita työnantajalle aiheutuu lapsen syntymästä ja perhevapaista.

Vanhemmuudesta aiheutuvien kustannusten korvausjärjestelmä

1. Laki vanhemmuudesta aiheutuvien kustannusten korvaamisesta työnantajalle

Tässä lakialoitteessa esitetään kattavaa vanhemmuudesta työnantajalle aiheutuvien kustannusten korvausjärjestelmää. Vanhempien saamien korvausten riittävyyteen tai ajoitukseen ei siis tässä aloitteessa puututa.

Kaikista työnantajalle vanhemmuudesta aiheutuvista korvattavista kustannuksista säädetäisiin yhdessä laissa. Työnantajille annettaisiin myös aikaisempaa paremmat mahdollisuudet saada kattava korvaus näistä eri kustannuksista.

Työnantajalle korvattaviksi kustannuksiksi tulisivat äitiys-, isyys- ja vanhempainvapaan ajalta maksettu palkka tai vastaava korvaus, vuosilomapalkka tai lomakorvaus, raskauden aikana maksettu sairauslomapalkka enintään seitsemän päivän ajalta ja alle 10-vuotiaan lapsen äkillisesti sairastuttua tilapäisen hoitovapaan ajalta maksettu palkka enintään neljän päivän ajalta. Lisäksi korvattaisiin yhden kuukauden ajalta palkkakulut, jotka aiheutuvat äitiys- ja vanhempainvapaan ajalle työpaikalle palkatun sijaisen ja pitkältä yli neljän kuukauden perhevapaalta työhön palaavan työntekijän työhön perehdyttämisestä.

Työnantajalla olisi oikeus saada näistä kuluista korvausta sairausvakuutusjärjestelmästä. Korvausta ei maksettaisi enempää kuin se määrä, minkä työnantaja on ollut velvollinen maksamaan lain mukaisina kustannuksina vähennettynä työnantajalle mahdollisesti suoritettulla äitiys-, isyys- tai vanhempainrahaosuudella. Korvausta haettaisiin jälkikäteen Kansaneläkelaitokselta kuuden kuukauden määräajassa tilikauden päättymisestä. Myöhästymisestä huolimatta korvaus voitaisiin myöntää kokonaan tai osittain, jos sen epäämistä olisi pidettävä kohtuuttomana. Lain lisäksi korvauksen hakemisessa, maksamisessa ja muutoksenhaussa noudatettaisiin sairausvakuutuslakia työnantajan oikeudesta saada korvausta maksamastaan palkasta.

Laki korvaisi vanhempainpäiväraha-ajalta suoritettavien vuosilomakustannusten korvaa-

misesta työnantajalle annetun lain (238/1994). Kyseisen lain sisältö on soveltuvin osin sisällytetty uuteen lakiin. Lakialoite toteutuessaan aiheuttaisi lisäksi useita muutoksia muihin lakeihin, kuten sairausvakuutuslakiin, niiltä osin kuin niissä säädetään vanhemmuudesta aiheutuvista kustannuksista ja korvauksista työnantajalle.

2. Laki vakuutetun sairausvakuutusmaksun, työnantajan sairausvakuutusmaksun ja työnantajan kansaneläkemaksun suuruudesta

Uuden lain lisäksi ehdotetaan työnantajan sairausvakuutusmaksun korottamista 0,30 prosenttiyksiköllä. Korotuksella on tarkoitus kattaa ne kustannukset, jotka aiheutuvat edellä selostetusta uudesta korvausjärjestelmästä. Korotus on kohtuullinen, mutta sen riittävyys tulee tarvittaessa arvioida tarkemmin. Sosiaaliturvamaksun korotustarve kustannusten kattamiseksi ei kokonaisuudessaan tule olemaan kuitenkaan esitetystä ainakaan kovin paljon suurempi eikä kohtuuton. Laskelmissa on huomattava sekin, että vuonna 1994 toteutettu 0,15 prosenttiyksikön korotus vuosilomakustannusten korvausjärjestelmän kattamiseksi on tuottanut moninkertaisesti enemmän kuin mitä järjestelmän piiristä on korvauksia maksettu.

Aloitteella esitetään muutettavaksi lain 4 §:ää. Samaa lainkohtaa on muutettu väliaikaisesti vuosiksi 2003—2005 niin, että työnantajan sairausvakuutusmaksua on korotettu 0,014 prosenttiyksiköllä. Tällä maksun korotuksella on rahoitettu eräissä Lapin läänin kunnissa ja saaristokunnissa toteutettava kokeilu, jossa yksityiset työnantajat ja valtion liikelaitokset on vapautettu määrääjäksi työnantajan sosiaaliturvamaksusta. Tässä lakialoitteessa 0,30 prosenttiyksikön muutosesitys työnantajan sosiaaliturvamaksuun on 2. lakiehdotuksessa tehty lain alkuperäisessä muodossa olevaan 4 §:ään. Lisäksi 0,30 prosenttiyksikön muutosesitys esitetään väliaikaisesti muutettuun pykälään omassa 3. lakiehdotuksessaan lakiteknisistä syistä.

Aloite toteutuessaan jakaisi vanhemmuudesta aiheutuneet kustannukset tasaisesti kaikkien työnantajien kesken.

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että eduskunta hyväksyy seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki

vanhemmuudesta aiheutuvien kustannusten korvaamisesta työnantajalle

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Soveltamisala

Tätä lakia sovelletaan, jos työnantaja on suorittanut työntekijälle lain, asetuksen, virkasäännön tai muun sellaisen säädöksen taikka työehto- tai muun sopimuksen perusteella:

1) palkkaa tai muuta vastaavaa korvausta työ- sopimuslaissa (55/2001) tarkoitetulta äitiys-, isyys- tai vanhempainvapaan ajalta;

2) vuosilomapalkkaa tai lomakorvausta siltä ajalta, jolta työntekijä, olematta työssä, on saanut sairausvakuutuslaissa (364/1963) tarkoitettua erityisäitiys-, äitiys-, isyys- tai vanhempainrahaa;

3) sairauslomapalkkaa raskauden aikana; tai

4) tilapäisen hoitovapaan ajalta palkkaa alle 10-vuotiaan lapsen äkillisesti sairastuttua.

Tätä lakia sovelletaan lisäksi työnantajan ku- luihin, jotka aiheutuvat äitiys- ja vanhempainva- paan ajalle työpaikalle palkatun sijaisen ja yli neljän kuukauden pituiselta perhevapaalta työ- hön palaavan työntekijän työhönperehdyttämis- kustannuksiin.

Työntekijällä tarkoitetaan henkilöä, joka on työ- tai oppisopimussuhteessa taikka virka- tai muussa julkisoikeudellisessa toimsuhteessa työnantajaan.

2 §

Oikeus korvaukseen

Työnantajalla on oikeus saada korvausta sai- rausvakuutusjärjestelmästä 1 §:n mukaisista

vanhemmuuden kustannuksista siten kuin tässä laissa ja sairausvakuutuslaissa säädetään.

Äitiys-, isyys- ja vanhempainvapaan ajalta työnantajalla on oikeus saada korvausta jokai- selta kalenterikuukaudelta, jolta hän on ollut velvollinen maksamaan 1 §:n mukaisesti työntekijälle palkkaa tai muuta korvausta. Vuosiloma- kustannuksista työnantajalla on oikeus saada korvausta jokaiselta kalenterikuukaudelta, jolta vuosilomaa on kertynyt 1 §:ssä tarkoitettua ajalta edellyttäen, että päivärahapäiviä on kalen- terikuukautena vähintään 14. Vuosilomakor- vausta maksetaan 2,5 päivältä kalenterikuukaut- ta kohden. Työntekijälle 1 §:n mukaisesti mak- samastaan raskauden aikaisesta sairauslomapal- kasta työnantajalla on oikeus saada korvausta enintään seitsemältä päivältä ja tilapäisen hoito- vapaan ajalta maksamastaan palkasta enintään neljän päivän ajalta. Sijaisen ja työntekijän pe- rehdyttämiskustannuksista 1 §:n 2 momentin mukaisesti työnantajalla on oikeus saada kor- vausta enintään yhden kuukauden ajalta.

Korvausta ei makseta enempää kuin se mää- rä, minkä työnantaja on ollut velvollinen maksa- maan 1 §:n mukaisina vanhemmuuden kustan- nuksina vähennettynä työnantajalle mahdolli- sesti suoritettulla äitiys-, isyys- tai vanhempain- rahaosuudella.

3 §

Korvauksen maksaminen

Korvausta on haettava Kansaneläkelaitokselta kuuden kuukauden kuluessa tilikauden päättymisestä tai muutoin etuus on menetetty. Myö- hästyminen huolimatta korvaus voidaan myön-

tää joko kokonaan tai osaksi, jos sen epäämistä on pidettävä kohtuuttomana. Vuosilomakustannukset maksetaan työnantajan maksettua kokonaisuudessaan lomanmääräytymisvuotta koskevan vuosilomapalkan tai lomakorvauksen.

Muutoin korvauksen hakemisessa, maksamisessa ja muutoksenhaussa menetellään siten kuin sairausvakuutuslaissa säädetään työnantajan oikeudesta saada korvausta maksamastaan palkasta.

4 §

Rahoitus

Tästä laista aiheutuvat kustannukset rahoitetaan työnantajan sairausvakuutusmaksulla. Työnantajan on suoritettava työnantajan sairausvakuutusmaksu niin kuin säädetään työnantajan

sosiaaliturvamaksusta annetussa laissa (366/1963).

Työnantajalla on oikeus saada takaisin 1 §:ssä tarkoitettua vuosilomapalkasta tai lomakorvauksesta suorittamansa sosiaaliturvamaksu siten kuin työnantajan sosiaaliturvamaksusta annetussa laissa säädetään.

5 §

Voimaantulo- ja siirtymäsäännös

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Tällä lailla kumotaan vanhempainpäivärahaajalta suoritettavien vuosilomakustannusten korvaamisesta työnantajalle 30 päivänä maaliskuuta 1994 annettu laki (238/1994).

2.

Laki

vakuutetun sairausvakuutusmaksun, työnantajan sairausvakuutusmaksun ja työnantajan kansaneläkemaksun suuruudesta annetun lain 4 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan vakuutetun sairausvakuutusmaksun, työnantajan sairausvakuutusmaksun ja työnantajan kansaneläkemaksun suuruudesta 13 päivään joulukuuta 2001 annetun lain (1206/2001) 4 §, sellaisena kuin se on osaksi laissa 706/2003, seuraavasti:

4 §

Työnantajan sairausvakuutusmaksu

Työnantajan sairausvakuutusmaksu suoritetaan työnantajan sosiaaliturvamaksusta annetussa laissa (366/1963) tarkoitetun palkan perusteella. Maksun suuruus on:

1) yksityisellä työnantajalla sekä sellaisella valtion liikelaitoksella, johon sovelletaan valtion liikelaitoksista annettua lakia (627/1987), 1,90 prosenttia;

2) kunnalla ja kuntayhtymällä sekä kunnallisella liikelaitoksella 1,90 prosenttia;

3) evankelis-luterilaisella kirkolla sekä sen seurakunnalla ja seurakuntayhtymällä 1,90 prosenttia;

4) ortodoksisella kirkkokunnalla ja sen seurakunnalla 1,90 prosenttia;

5) Ahvenanmaan maakunnalla 3,15 prosenttia; ja

6) valtiolla ja sen laitoksella 3,15 prosenttia.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta
20 .

3.

Laki

vakuutetun sairausvakuutusmaksun, työnantajan sairausvakuutusmaksun ja työnantajan kansaneläkemaksun suuruudesta annetun lain muuttamisesta ja väliaikaisesta muuttamisesta annetun lain 4 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan vakuutetun sairausvakuutusmaksun, työnantajan sairausvakuutusmaksun ja työnantajan kansaneläkemaksun suuruudesta annetun lain muuttamisesta ja väliaikaisesta muuttamisesta 11 päivänä joulukuuta 2002 annetun lain (1074/2002) 4 § seuraavasti:

4 §

Työnantajan sairausvakuutusmaksu

Työnantajan sairausvakuutusmaksu suoritetaan työnantajan sosiaaliturvamaksusta annetussa laissa (366/1963) tarkoitetun palkan perusteella. Maksun suuruus on:

1) yksityisellä työnantajalla sekä sellaisella valtion liikelaitoksella, johon sovelletaan valtion liikelaitoksista annettua lakia (627/1987), 1,914 prosenttia;

2) kunnalla ja kuntayhtymällä sekä kunnallisella liikelaitoksella 1,914 prosenttia;

3) evankelis-luterilaisella kirkolla sekä sen seurakunnalla ja seurakuntayhtymällä 1,914 prosenttia;

4) ortodoksisella kirkkokunnalla ja sen seurakunnalla 1,914 prosenttia;

5) Ahvenanmaan maakunnalla 3,164 prosenttia; ja

6) valtiolla ja sen laitoksella 3,164 prosenttia.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta
20 .

Helsingissä 26 päivänä helmikuuta 2004

Tarja Cronberg /vihr
Anneli Kiljunen /sd
Kirsi Ojansuu /vihr
Erkki Pulliainen /vihr
Sari Essayah /kd
Irja Tulonen /kok
Rosa Meriläinen /vihr
Ulla Anttila /vihr
Irina Krohn /vihr

Tuija Brax /vihr
Arja Alho /sd
Sinikka Hurskainen /sd
Eva Biaudet /r
Sirpa Asko-Seljavaara /kok
Minna Sirnö /vas
Anni Sinnemäki /vihr
Anne Huotari /vas
Satu Hassi /vihr

LA 11/2004 vp — Tarja Cronberg /vihr ym.

Janina Andersson /vihr
Osmo Soininvaara /vihr
Jyrki Kasvi /vihr

Heidi Hautala /vihr
Merikukka Forsius /vihr